

Poništaj braka kao jedan od bračnih sporova

Cvek, Korina

Master's thesis / Diplomski rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:136147>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET

Student:

Korina Cvek

DIPLOMSKI RAD

PONIŠTAJ BRAKA KAO JEDAN OD BRAČNIH SPOROVA

Kolegij:

Obiteljsko pravo

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Barbara Preložnjak

Zagreb, 2025.

Izjava o izvornosti

Ja, Korina Cvek, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Korina Cvek, v.r.

SAŽETAK

Institut poništaja braka pravni je mehanizam kojim se utvrđuje da brak od samog početka nije bio valjan. Ovaj rad analizira poništaj braka u pravnom sustavu Republike Hrvatske i kanonskom pravu, uspoređujući njihove sličnosti i razlike. Dok hrvatsko obiteljsko pravo naglasak stavlja na zaštitu prava supružnika i pravnu sigurnost, kanonsko pravo prvenstveno naglašava neraskidivost bračne zajednice i njezin sakramentalni karakter. Iako su sudski postupci poništaja braka relativno rijetki, imaju važnu ulogu u očuvanju pravnog poretka i zaštiti pojedinaca. U radu se ističe i potreba za preciznijim zakonskim reguliranjem određenih pravnih situacija, čime bi se osigurala veća pravna sigurnost i zaštita osoba u braku.

Ključne riječi: poništaj braka, obiteljsko pravo, kanonsko pravo, bračne smetnje

SUMMARY

The institute of marriage annulment is a legal mechanism used to establish that a marriage was invalid from the very beginning. This paper analyzes marriage annulment in the legal system of the Republic of Croatia and in canon law, comparing their similarities and differences. While Croatian family law emphasizes the protection of spouses' rights and legal security, canon law primarily upholds the indissolubility of marriage and its sacramental nature. Although marriage annulment cases are relatively rare, they play a crucial role in maintaining legal order and protecting individuals. The paper also highlights the need for more precise legal regulation of certain situations to ensure greater legal security and the protection of individuals in marriage.

Keywords: marriage annulment, family law, canon law, marital impediments

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PONIŠTAJ BRAKA U KANONSKOM PRAVU	2
2.1 Zapreke za sklapanje valjanog braka	2
<i>2.1.1 Maloljetnost</i>	2
<i>2.1.2 Lišenje poslovne sposobnosti</i>	3
<i>2.1.3 Nesposobnost za rasuđivanje</i>	4
<i>2.1.4 Krvno srodstvo</i>	4
<i>2.1.5 Postojanje prijašnjeg braka</i>	5
2.2 Postupak poništaja	5
3. PONIŠTAJ BRAKA U REPUBLICI HRVATSKOJ	6
3.1 Općenito	6
3.2 Razlozi za poništaj braka	7
<i>3.2.1 Maloljetnost</i>	7
<i>3.2.2 Lišenje poslovne sposobnosti</i>	8
<i>3.2.3 Nesposobnost za rasuđivanje</i>	9
<i>3.2.4 Krvno srodstvo</i>	9
<i>3.2.5 Trajanje prethodnog braka ili životnog partnerstva</i>	10
<i>3.2.6 Ostale pravne situacije</i>	11
3.3 Postupak poništaja braka	12
3.4 Sudska praksa	15
4. ZAKLJUČAK	16
5. LITERATURA.....	18

1.UVOD

Kao jedan od najstarijih obiteljskopравnih instituta, brak predstavlja ključnu ulogu pri oblikovanju obiteljskih odnosa. U povijesti brak je bio trajna zajednica žene i muškarca, ali moderna pravna regulativa omogućava raskidanje braka putem instituta razvoda braka te poništaj braka. U slučajevima u kojima brak od samog početka nije bio sklopljen pod zakonskim uvjetima postoji mogućnost njegova poništaja. Takav brak nikada nije ni bio pravno valjan. Poništaj braka predstavlja važan pravni institut jer omogućava zaštitu pravne sigurnosti, zaštitu prava pojedinaca te zaštitu zakonskih normi. Svrha mu nije samo ispravljanje nepravilnosti nastalih prilikom sklapanja braka, već i zaštita društvenih i moralnih vrijednosti. Za ovaj institut važno je proučiti koji razlozi mogu dovesti do poništaja braka te koji su njegovi pravni učinci. Poništaj braka u Republici Hrvatskoj uređen je Obiteljskim zakonom¹ (dalje u tekstu: ObZ) koji taksativno nabraja razloge zbog kojih se brak može poništiti, uređuje parnični postupak nakon podnošenja tužbe za poništaj te navodi ovlaštenike koji su aktivno legitimirani na podnošenje tužbe. Specifičnost ObZ-a jest ta što uz materijalne odredbe koje uređuju sam institut sadrži i procesne odredbe kojim se uređuje postupak pred sudom, a tek podredno dolazi do primjene Zakona o parničnom postupku² (dalje u tekstu: ZPP). Odredbe ObZ-a kojim se uređuje poništaj braka kogentne su naravi što znači da ih supružnici svojim sporazumom ne mogu mijenjati i moraju ih poštivati. Dostupni statistički podaci prikazuju samo broj sklopljenih brakova i razvoda dok podaci o poništaju braka nisu javno objavljeni³. No, pretraživanjem sudske prakse dolazi se do zaključka da sporovi povodom poništaja braka ipak nisu česti slučajevi jer su pravno zahtjevniji budući da je potrebno dokazati da brak nikad nije ispunjavao uvjete za valjanost, ali se ipak znaju pojaviti u nekim specifičnim okolnostima. Cilj ovog rada je istražiti pravne temelje poništaja braka u Republici Hrvatskoj, pružiti analizu razloga koji dovode do poništaja braka te ispitati kako se ovaj institut primjenjuje u sudskoj praksi. Također, rad će usporediti institut poništaja u obiteljskom pravu u Republici Hrvatskoj te kanonskom pravu.

¹ Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023, 156/2023.

² Zakon o parničnom postupku, "Službeni list", broj 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, "Narodne novine", broj 35/91, 53/91, 91/92, 112/99, 88/01.

³ Državni zavod za statistiku, *Raste broj razvoda i samačkih kućanstava, a najviše obitelji čini par s jednim djetetom*, 2023., dostupno na: <https://dzs.gov.hr/vijesti/raste-broj-razvoda-i-samackih-kucanstava-a-najvise-obitelji-cini-par-s-jednim-djetetom/1610> (29.01.2025.)

2. PONIŠTAJ BRAKA U KANONSKOM PRAVU

U Republici Hrvatskoj sve vjerske zajednice jednake su pred zakonom i odvojene od države, ali između njih ipak postoji posebna povezanost. Njihova povezanost osobito dolazi do izražaja kod instituta braka, a osobito kod bračnih smetnji koje onemogućuju sklapanje braka⁴. Republika Hrvatska je, sklapanjem ugovora sa Svetom Stolicom, Katoličkoj crkvi prenijela dio svojih ovlasti u pogledu zakonitog sklapanja braka. Zbog toga unutar Katoličke crkve postoje posebni Crkveni sudovi koji su nadležni za poništaj braka. Poništaj braka u Crkvi ne predstavlja razvod, već se proglašava da brak nikada nije bio valjan prema kanonskom pravu. Obiteljsko pravo regulira dva jednako vrijedna oblika sklapanja braka – građanski brak i vjerski brak s građanskim učincima⁵. Kao treći oblik može se navesti vjerski brak bez građanskih učinaka. Upravo ta ženidba (*matrimonium*), uređena Kanonskim zakonikom (*Codex Iuris Civilis*, 1983.) predstavlja jedan od najsloženijih instituta kanonskog prava i ima sakramentalni značaj iz kojeg proizlazi stav o neraskidivosti ženidbe. Međutim, ako se utvrdi da brak od samog početka nije udovoljavao uvjetima za sklapanje valjanog braka i prema kanonskom pravu moguć je poništaj takvog braka.

2.1 Zapreke za sklapanje valjanog braka

2.1.1 Maloljetnost

Prva smetnja za sklapanje valjanog braka prema kanonskom pravu jest maloljetnost. Prema Kanonskom zakoniku (kan. 1083, § 1) brak ne može sklopiti muškarac mlađi od 16 godina, a žena ne smije biti mlađa od 14 godina⁶. Ali, u Kanonskom zakoniku također je propisano da Biskupska konferencija može odrediti i višu dob koja je dopuštena za sklapanje braka. Na području bivše Jugoslavije, Biskupska konferencija donijela je odluku prema kojoj su supružnici za sklapanje valjanog vjerskog braka morali imati navršениh 18 godina i po toj odredbi uvelike su se približili ObZ-u što se tiče dobi za valjano sklapanje braka. No ipak, ako supružnici nisu imali navršениh 18 godina mogli su zatražiti dopuštenje mjesnog ordinarija i po njegovu dopuštenju sklopiti valjani brak s vjerskim učincima. Dopuštenjem nadležnog mjesnog ordinarija za sklapanje braka ispod dopuštene dobi zapravo dolazi do oprosta od zapreka

⁴ Šimović I., *Bračne smetnje u svjetlu obiteljskog i kanonskog prava*, u: Bogoslovska smotra, vol. 85, br. 1, 2015., str. 235.

⁵ Hrabar, D., *Poništaj braka – prijepori kanonskog i obiteljskoprogleda*, u: Josip ŠALKOVIĆ (ur.), *Ništavost ženidbe: procesne i supstantivne teme*, Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnikar s međunarodnim sudjelovanjem, Zagreb, 2009., str 37.

⁶ Škalabrin, N., *Ženidba: Pravno-pastoralni priručnik*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pravni fakultet Osijek, Đakovo, 1995., str. 134.

crkvenog prava. Oprostom dolazi do uklanjanja zapreke i mogućnosti za sklapanje valjanog braka s vjerskim učincima. Ali, za davanje oprosta od nekih zapreka nisu nadležni mjesni ordinariji, već Apostolska stolica dok se za neke uopće ne može dobiti oprost jer su izvan Crkvenih ovlasti kao što je npr. spolna nemoć. U Hrvatskoj, uz Kanonski zakonik, Hrvatska biskupska konferencija donijela je dopunske odredbe prema kojima nupturijenti za sklapanje valjanog braka s vjerskim učinkom moraju imati navršениh 18 godina. U ovom slučaju problem bi nastao kada nupturijenti ne bi poštivali navedenu odredbu Hrvatske biskupske konferencije i pokušali sklopiti brak s vjerskim učinkom kada bi muškarac imao navršениh 16 godina, a žena navršениh 14 godina. Također, problem bi mogao nastati kad bi navedene osobe željele sklopiti vjerski brak s građanskim učinkom jer je za sklapanje braka s građanskim učinkom potrebno da nupturijenti imaju navršениh 16 godina. Ako bi došlo do takvog slučaja u praksi, matičar bi već prilikom prijave o namjeri sklapanja braka nupturijente trebao obavijestiti kako sklapanje tog braka nije moguće zbog neispunjavanja propisanih uvjeta. Sklapanje vjerskog braka uz odobrenje mjesnog ordinarija u ovom slučaju bilo bi moguće, ali isti ne bi proizvodio građanske učinke. Tek kada bi žena navršila 16 godina mogli bi matičaru prijaviti namjeru sklapanja braka te bi ih on u tom slučaju trebao uputiti na pribavljanje sudske odluke za dopuštenje sklapanja braka. Isto je propisano i u čl. 13. st. 1. Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske⁷ (dalje u tekstu: Ugovor), koji prema Ustavu Republike Hrvatske⁸ (dalje u tekstu: Ustav RH) ima nadzakonsku snagu. U Ugovoru stoji da vjerski brak proizvodi građanske učinke ako ne postoje nikakve smetnje koje predstavljaju zapreku za sklapanje braka⁹.

2.1.2 Lišenje poslovne sposobnosti

Codex Iuris Civilis ne poznaje lišenje poslovne sposobnosti kao zapreku za sklapanje valjanog braka s vjerskim učinkom¹⁰. Prema tome, osobe lišene poslovne sposobnosti mogu sklopiti valjani brak s vjerskim učinkom. No, prema čl. 13. st. 1. Ugovora¹¹ tako sklopljeni brak proizvodio bi samo vjerski učinak jer lišenje poslovne sposobnosti predstavlja civilnu zapreku zbog koje brak ne bi imao građanski učinak. No, takav brak s građanskim učinkom bilo bi

⁷ Zakon o potvrđivanju Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, Narodne novine, Međunarodni ugovori, 3/97.

⁸ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

⁹ Čl. 13. st. 1. Ugovora

¹⁰ Šimović, op. cit. u bilj. 4, str. 243.

¹¹ Čl. 13. st. 1. Ugovora

moguće sklopiti kad bi nupturijenti od nadležnog suda pribavili odluku o dopuštenju sklapanja braka o čemu ih je matičar dužan obavijestiti prilikom prijave namjere sklapanja braka.

2.1.3 Nesposobnost za rasuđivanje

Prema Zakoniku kanonskog prava, nesposobnost za rasuđivanje predstavlja zapreku zbog koje nije moguće sklopiti valjani brak s vjerskim učinkom i od koje nije moguće dobiti oprost. Konkretnije, po Zakoniku nevjesta i ženik nesposobni su za rasuđivanje ako ne mogu dati valjanu privolu za sklapanje braka. Takvima se smatraju osobe koje nemaju sposobnost služiti se razumom, pate od nedostatka prosuđivanja ili nekog psihološkog nedostatka¹². Sva tri navedena razloga predstavljaju zapreke zbog kojih je moguće tražiti poništaj braka po kanonskom pravu. Ako bi unatoč tome, bio sklopljen vjerski brak s građanskim učinkom, a postojale su civilne zapreke situacija bi se mogla riješiti na dva načina. Prvo bi se mogao tražiti poništaj vjerskog braka prema kanonskom pravu, ali u tom slučaju brak će i dalje proizvoditi građanski učinak sve dok i on ne bude poništen u sudskom postupku ili se prvo može tražiti poništaj braka u sudskom postupku pa brak više ne bi proizvodio građanski učinak, ali vjerski učinak bi imao tako dugo dok se ne proglasi ništavim prema kanonskom pravu.

2.1.4 Krvno srodstvo

Nadalje, prema Zakoniku valjani brak s vjerskim učinkom ne mogu sklopiti osobe koje su u krvnom srodstvu i to u ravnoj liniji do bilo kojeg stupnja, a u pobočnoj do četvrtog stupnja uključujući i njega. U slučaju srodstva Crkva ne može dati oprost za srodnike u ravnoj liniji do bilo kojeg stupnja te u pobočnoj liniji do drugog stupnja jer one predstavljaju zapreke božanskog prava pa se prema toj odredbi Zakonika nikad ne može dopustiti sklapanje vjerskog braka. Shodno tome, srodstvo u pobočnoj liniji u trećem i četvrtom stupnju predstavljaju zapreke crkvenog prava i za njih se može ishoditi oprost. Tu opet dolazi do problema kada bi osobe koje su u krvnom srodstvu u pobočnoj liniji trećeg ili četvrtog stupnja pokušale sklopiti vjerski brak s građanskim učincima jer prema civilnom pravu srodstvo u tim stupnjevima predstavlja bračnu smetnju. Ako bi ishodile oprost od zapreke krvnog srodstva, takav brak bio bi vjerski bez građanskog učinka. Vezano uz srodstvo, Kanonskim zakonikom uređena je i zapreka koja proizlazi iz odnosa posvojenja. Vjerski brak ne mogu sklopiti osobe koje su u zakonskom srodstvu u ravnoj lozi do bilo kojeg stupnja te pobočnoj do drugog stupnja. Dakle,

¹² Šimović, op. cit. u bilj. 4, str. 248.

za razliku od krvnog srodstva u kojem osobe u pobočnoj liniji trećeg i četvrtog stupnja za sklapanje vjerskog braka trebaju ishoditi oprost, osobe u pobočnoj liniji trećeg i četvrtog stupnja u zakonskom srodstvu i bez oprosta mogu sklopiti valjani vjerski brak. Ali i u ovom slučaju srodnici u pobočnoj liniji trećeg i četvrtog stupnja mogli bi sklopiti vjerski brak bez građanskog učinka.

2.1.5 Postojanje prijašnjeg braka

Sljedeća zapreka za sklapanje vjerskog braka prema kanonskom pravu je postojanje prethodnog braka koji nije prestao. Od samih početaka kršćanstvo počiva na načelu monogamije¹³. Navedeno ističe i sv. Augustin koji smatra da nije dopušteno dovesti novu suprugu sve dok je prijašnja živa¹⁴. Prema Zakoniku postojanje ženidbene veze predstavlja zapreku božanskog prava pa od nje nije moguće dobiti oprost. Zapreka se odnosi na osobe koje su krštene u crkvi, koje su u crkvu primljene nakon krštenja te nekrštene osobe koje su sklopile građanski brak¹⁵. Nakon smrti jednog od bračnih drugova prestaje zapreka ženidbene veze i živi bračni drug ponovno može sklopiti vjerski brak. *Codex Iuris Civilis* poznaje još brojne zapreke koje predstavljaju smetnje za sklapanje vjerskog braka kao što su npr. zapreka svetog reda, spolne nemoći i različitosti vjere, ali s obzirom da su takve smetnje propisane samo Zakonikom, relevantne su samo za sklapanje vjerskog braka.

2.2 Postupak poništaja

Postupak poništaja vjerskog braka ne započinje automatski, već jedan od bračnih drugova treba podnijeti zahtjev u kojem navodi razloge poništaja nadležnom biskupijskom crkvenom sudu. Nakon što sud zaprimi zahtjev provjerava postoje li osnove za pokretanje postupka i ako smatra da osnove postoje prihvaća slučaj. Prva faza postupka uključuje istragu i prikupljanje dokaza. Sud prihvaća i usmene i pisane dokaze koji mogu potvrditi nevaljanost braka. Ako je potrebno, sud može pozvati svjedoke, liječnike, psihologe koji su upoznati sa stanjem braka, a ako je potrebno može se provesti i psihološko vještačenje. Oba bračna druga dužna su iznijeti svoje mišljenje o stanju u braku, a sud im može postaviti specifična pitanja koja se tiču osobito namjere sklapanja braka, prijevare ili prisile. Nakon saslušanja supružnika, sud saslušava

¹³ Šimović, op. cit. u bilj. 4, str. 257.

¹⁴ Milić I., Petrić T., *Načelo monogamije u europskoj pravnoj tradiciji*, Informator, Zagreb 2012., vol. 6088-6089, str. 6.

¹⁵ Šimović, op. cit. u bilj. 4, str. 257.

Defensora vinculi, tzv. Branitelja veze kojeg imenuje crkva i čiji je zadatak braniti valjanost braka. Nakon što *Defensor vinculi* pregleda sve dokaze i argumente, sudu daje svoje mišljenje o tome treba li brak poništiti ili ne. Nakon što su ocijenjeni svi dokazi i saslušane sve strane, crkveni sud donosi presudu. Brak je ništav ako nije bio valjan. I kod crkvenih sudova predviđena je mogućnost žalbe ako jedna ili obje stranke nisu zadovoljne presudom. Žalba se podnosi nadležnom drugostupanjskom sudu (metropolitanski sud) ili najvišem crkvenom sudu u Vatikanu (Rimska rota). Ako su obje strane zadovolje presudom i nijedna ne uloži žalbu, poništaj postaje konačan. Postupak poništaja prema kanonskom pravu nije brz ni jednostavan postupak jer se pomno trebaju proučiti svi dokazi, a odluka o poništaju donosi se samo ako se dokaže da brak otpočetak nije bio valjan. Odluka crkvenog suda o poništaju deklaratornog je karaktera. Njome se utvrđuje da vjerski brak nikada nije ni nastao i da nikada nije proizvodio učinke. Kao posljedica takve odluke može se navesti da brak sklopljen suprotno odredbama Kanonskog zakonika nikad nije bio valjan iako su se supružnici smatrali oženjenim. Također, prema Zakoniku djeca rođena u braku koji je kasnije proglašen ništavim ostaju zakonita, a bračni drugovi mogu ponovno sklopiti valjani vjerski brak. U kanonskom pravu poništaj braka važan je institut koji omogućava utvrđenje je li brak otpočetak bio nevaljan. Kako bi se donijela pravedna odluka, važno je da se pred sud iznesu sve važne činjenice i dokazi koji daju potpun uvid u bračno stanje supružnika. Iako prema kanonskom pravu prevladava shvaćanje o neraskidivosti bračne zajednice institut poništaja braka ulijeva pravnu sigurnost među supružnike i ipak omogućava prestanak braka ako je postojala koja od zapreka prema Zakoniku kanonskog prava. Time se otvara i mogućnost ponovnog sklapanja vjerskog braka.

3. PONIŠTAJ BRAKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

3.1 Općenito

Poništaj braka kao pravni institut u Republici Hrvatskoj predstavlja jedan od bračnih sporova u kojem sud utvrđuje je li brak otpočetak bio nevaljan. U hrvatskom zakonodavstvu ovaj institut ne predstavlja novinu jer je bio reguliran već u Zakonu o braku i porodičnim odnosima¹⁶ iz 1978. godine na području bivše Jugoslavije. Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske, institut i dalje ostaje reguliran novim ObZ-om iz 1998., a svim novim izmjenama i dopunama uvode se preciznije odredbe o razlozima poništaja braka te se uređuje postupak poništaja pred

¹⁶ Zakon o braku i porodičnim odnosima, Narodne novine, br. 11/1978, 27/78, 45/1989, 51/1989.

sudovima. Poništaj braka pravna je osnova prestanka braka i ujedno je sankcija ako je brak sklopljen unatoč postojanju neke bračne smetnje¹⁷. Bračne smetnje taksativno su navedene u ObZ-u (čl. 25.-28.) te se mogu podijeliti na uklonjive i neuklonjive. Prema ZPP-u, parnični postupak ne može započeti bez radnje tužitelja (*nemo iudex sine actore*) pa tako i postupak poništaja braka započinje podnošenjem tužbe ovlaštenog tužitelja. Procesne odredbe ObZ-a sadrže posebne odredbe o tužbi, protutužbi, rokovima, stranačkim ovlastima, punomoći, zabrani revizije, izvanrednih pravnih lijekova i drugih pravnih sredstava¹⁸. Neovisno o kojoj je bračnoj smetnji riječ ObZ-om uvijek su regulirana sljedeća pitanja: tko ima pravo na tužbu, rokovi za podnošenje tužbe te ovlasti u vezi s odbijanjem tužbenog zahtjeva¹⁹.

3.2 Razlozi za poništaj braka

3.2.1 Maloljetnost

ObZ-om je propisano kako brak ne može sklopiti osoba mlađa od 18 godina²⁰. No ipak, sljedeći stavak propisuje iznimku koja dopušta sklapanje braka osobama koje su navršile 16 godina ako dobiju odobrenje suda u izvanparničnom postupku²¹. U tom slučaju, maloljetnik koji želi sklopiti brak treba nadležnom sudu podnijeti prijedlog za dopuštenje sklapanja braka. Prijedlog može podnijeti samo maloljetnik, dakle u njegovo ime ne mogu ga podnositi druge osobe pa čak ni zakonski zastupnik maloljetnika. Nakon što maloljetnik podnese prijedlog sud u izvanparničnom postupku saslušava maloljetnika, njegove roditelje ili skrbnike te osobu s kojom maloljetnik namjerava stupiti u brak. Sud u postupku mora pribaviti i mišljenje Hrvatskog zavoda za socijalni rad, ali za njega nije vezan. Pristanak roditelja maloljetnika nije relevantan, bitno je da se dobije rješenje suda kojim on daje dopuštenje za sklapanje braka. Sud pri donošenju rješenja kojim dopušta sklapanje braka mora uzeti u obzir osobito duševnu i tjelesnu zrelost maloljetnika, postojanje opravdanog razloga za sklapanje braka te da je sklapanje braka u skladu s dobrobiti maloljetne osobe koja želi sklopiti brak. Slučajevi u kojima maloljetnici žele sklopiti brak u praksi su vrlo rijetki, ali kad se pojave sud u njima mora postupati pažljivo i s velikom oprežnošću te dopustiti brak ako je to u skladu s najboljim interesom maloljetnika. Nakon što je sud pažljivo proveo postupak donosi rješenje kojim maloljetniku dopušta sklapanje prijevremenog braka ili rješenje kojim odbija njegov prijedlog

¹⁷ Hrabar, D., et al., Obiteljsko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2021., str. 85.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Čl. 25. st. 1. ObZ-a.

²¹ Čl. 25. st. 2. i 3. ObZ-a.

s obrazloženim razlozima. Protiv oba rješenja postoji pravno na žalbu. Protiv rješenja kojim sud odbija prijedlog maloljetnika žalbu može izjaviti maloljetna osoba koja je podnijela prijedlog te osoba s kojom je maloljetnik namjeravao stupiti u brak. Protiv rješenja kojim sud prihvaća prijedlog maloljetnika žalbu mogu izjaviti roditelji ili skrbnici posvojenika te Hrvatski zavod za socijalni rad. Rok za podnošenje žalbe je 15 dana od dostave rješenja kojim se dopušta ili odbija sklapanje braka maloljetnika. Dakle, ako je osoba navršila 16 godina i dobila odobrenje suda za sklapanje braka u izvanparničnom postupku, može slobodno sklopiti brak i prije navršenih 18 godina. Maloljetnost s navršenih 16 godina stoga predstavlja uklonjivu bračnu smetnju. No, ako bi osoba koja nije navršila 16 godina htjela sklopiti brak radilo bi se o neuklonjivoj bračnoj smetnji jer njoj ni u kojem slučaju nije dozvoljeno sklapanje braka.

3.2.2 Lišenje poslovne sposobnosti

Sljedeća smetnja koju zakon navodi razlog za mogućnost poništaja braka jest lišenje poslovne sposobnosti. U čl. 26. st. 2. dopušta se sklapanje braka osobi lišenoj poslovne sposobnosti, ali uz suglasnost njenog skrbnika²². Matičar po službenoj dužnosti mora paziti je li osoba lišena poslovne sposobnosti, a to može provjeriti uvidom u maticu rođenih. Ako bi skrbnik uskratilo odobrenje za sklapanje braka, zakonom je predviđeno da osoba lišena poslovne sposobnosti može podnijeti prijedlog sudu da joj odobri sklapanje braka. Poslovna sposobnost predstavlja sposobnost fizičke osobe da pravnim radnjama stječe prava i preuzima obveze. Poslovne sposobnosti lišavaju se osobe koje imaju duševne smetnje ili zbog drugih razloga zbog kojih se punoljetna osoba nije u stanju brinuti o svojim pravima i interesima ili ako ugrožava prava i interese drugih osoba. Takvim osoba imenuju se skrbnici koji umjesto njih poduzimaju pravne radnje. Ako osoba lišena poslovne sposobnosti želi sklopiti brak, prvo treba utvrditi u kojem je opsegu ona lišena poslovne sposobnosti. Brak može sklopiti samostalno, bez odobrenja skrbnika, ako je poslovne sposobnosti lišena u dijelu koji se na odnosi na radnje koje su potrebne za sklapanje braka. U suprotnom, ako je osoba lišena poslovne sposobnosti u tom dijelu, za sklapanje braka, potrebno joj je odobrenje skrbnika. No, u slučaju kad bi skrbnik odbio dati odobrenje za sklapanje braka osoba lišena poslovne sposobnosti može se obratiti sudu da donese rješenje kojim joj se dopušta sklapanje braka²³ i ako ga sud donese on nadomješta pristanak skrbnika. Osoba lišena poslovne sposobnosti sama mora podnijeti prijedlog sudu jer na taj način sudu može pokazati da shvaća značenje braka kao i obveze koje

²² Čl. 26. st. 2. ObZ-a.

²³ Čl. 26. st. 3. ObZ-a.

iz njega proizlaze. Sud u izvanparničnom postupku mora pribaviti mišljenje skrbnika osobe koja je lišena poslovne sposobnosti te mišljenje Hrvatskog zavoda za socijalni rad i na temelju prijedloga i tih mišljenja ocjenjuje koliko osoba lišena poslovne sposobnosti shvaća značenje braka. Sud može donijeti rješenje kojima se prijedlog usvaja ili odbija. Protiv oba rješenja dopuštena je žalba. Žalbu protiv rješenja kojim se prihvaća prijedlog osobe lišene poslovne sposobnosti mogu podnijeti skrbnik osobe lišene poslovne sposobnosti te Hrvatski zavod za socijalni rad. Protiv rješenja kojima se prijedlog odbija žaliti se može osoba lišena poslovne sposobnosti i osoba s kojom je osoba lišena poslovne sposobnosti namjeravala sklopiti brak. Žalba se može izjaviti u roku od 15 dana od dostave rješenja. Lišenje poslovne sposobnosti predstavlja uklonjivu bračnu smetnju jer ako skrbnik odbije dati odobrenje za sklapanje braka pristanak se može nadomjestiti sudskom odlukom.

3.2.3 Nesposobnost za rasuđivanje

U čl. 26. st. 1. ObZ-a stoji da brak ne može sklopiti osoba koja nije sposobna za rasuđivanje²⁴. Nesposobna je za rasuđivanje osoba kojoj je narušen tijek rasuđivanja, tj. zaključivanja. U slučaju sklapanja braka relevantna je nesposobnost zbog koje osoba ne može shvatiti značenje svojih riječi. Na valjanost braka utječe nesposobnost za sklapanje braka. Sve dok traje vrijeme nesposobnosti osoba ne može štititi svoja prava i interese, a njezinim izjavama i postupcima ne može se pridavati pravno značenje. Nesposobnost za rasuđivanje može biti privremenog ili trajnog karaktera, a ako je trajno to može dovesti i do lišenja poslovne sposobnosti. Matičar bi trebao prepoznati da je osoba nesposobna za rasuđivanje iako je to nešto teže utvrditi jer za razliku od lišenja poslovne sposobnosti koje je evidentirano u matici rođenih, nesposobnost za rasuđivanje se ne evidentira. Ako bi matičar to predvidio, brak ne bi bio valjan i uspješno bi se mogla podnijeti tužba za poništaj braka. Nesposobnost za rasuđivanje predstavlja neuklonjivu bračnu smetnju i osobe nesposobne za rasuđivanje ni u kojem slučaju ne mogu sklopiti brak.

3.2.4 Krvno srodstvo

Nadalje, čl. 27. ObZ-a propisano je kako brak ne mogu sklopiti osobe koje su u srodstvu²⁵. Kod srodstva po krvi relevantno je podrijetlo, kod tazbinskog srodstva brak, a kod posvojenja odnos

²⁴ Čl. 26. st. 1. ObZ-a.

²⁵ Čl. 27. st. 1. ObZ-a.

srodstva nastaje pravnim aktom²⁶. Tako brak ne mogu sklopiti krvni srodnici u ravnoj liniji, krvni srodnici u pobočnoj liniji do četvrtog stupnja te se to jednako odnosi na odnose nastale posvojenjem²⁷. U ravnoj liniji računanje stupnjeva srodstva može biti ushodno kad se određuju pretci (*ascendentes*), a nishodno kad se određuju potomci (*descendentes*)²⁸. Krvno srodstvo u ravnoj liniji označava odnos u kojem osobe potječu jedna od druge. Pritom razlikujemo izravno krvno srodstvo u koje pripadaju majka i otac s djecom te neizravno krvno srodstvo u koje pripadaju baka i djedove s unucima. Krvne srodnike u pobočnoj liniji čine osobe koje potječu od zajedničkog pretka, ali ne jedna od druge. U drugi stupanj pobočne linije ulaze brat i sestra jer imaju zajedničkog roditelja i oboje su po jednu generaciju udaljeni od roditelja. Treći stupanj pobočne linije predstavljaju brat/sestra jednog roditelja (ujak, teta, stric) te dijete tog roditelja (nećak, nećakinja). I zadnji stupanj obuhvaćen zabranom je četvrti stupanj pobočne linije koji čine djeca dvoje braće/sestara (bratići i sestrične). Brak između bliskih srodnika povećava rizik od genetskih bolesti potomaka te deformacije potomstva što negativno utječe na zdravlje djece. Također u mnogim kulturama sklapanje braka između bliskih srodnika smatra se društveno neprihvatljivim. Srodstvo između bračnih drugova predstavlja neuklonjivu bračnu smetnju, ali ako bi ipak došlo do sklapanja takvog braka sankcija za to je poništaj braka.

3.2.5 Trajanje prethodnog braka ili životnog partnerstva

Zadnja bračna smetnja za sklapanje braka koja se spominje u čl. 28. ObZ-a jest postojanje prethodnog braka ili životnog partnerstva²⁹. Propisivanjem ove zabrane štiti se načelo monogamije koje predstavlja pravno i društveno načelo te prema njemu osoba može biti u braku ili životnom partnerstvu samo s jednom osobom. Specifičnost kod ove smetnje je brak azilanta ili stranca pod supsidijarnom zaštitom koje je dao izjavu pred javnim bilježnikom ili matičarom da je slobodnog bračnog stanja kako bi mogao sklopiti brak s hrvatskim državljaninom u Republici Hrvatskoj³⁰. Ako ipak dođe do sklapanja braka jer je dana izjava bila lažna, radi se o slučaju bigamije pa će doći do poništaja braka. Zakonodavac, osim poništaja braka, u ovom slučaju nije propisao nikakvu drugu sankciju. Kada su osobe u izvanbračnoj zajednici i jedna od njih uz to sklopi brak, taj brak će biti valjan, a posljedice će se odraziti na učinke izvanbračne zajednice. U tom slučaju, izvanbračna zajednica automatski prestaje kad jedan od izvanbračnih

²⁶ Hrabar et al., op. cit. u bilj. 17, str. 70.

²⁷ Čl. 27. st. 2. ObZ-a.

²⁸ Hrabar et al., op. cit. u bilj. 17, str. 71.

²⁹ Čl. 28. ObZ-a.

³⁰ Hrabar et al., op. cit. u bilj. 17, str. 72.-73.

drugova sklopi brak s drugom osobom te prestaju sva prava i obveze koja proizlaze iz izvanbračne zajednice. Što se tiče postojanja životnog partnerstva, bračnu smetnju predstavlja samo ono partnerstvo koje je registrirano u maticama. Ako partnerstvo nije registrirano, baš kao i u slučaju izvanbračne zajednice, partneri mogu sklopiti valjano životno partnerstvo. Trajanje prethodnog braka ili životnog partnerstva predstavlja neuklonjivu bračnu smetnju pa brak koji se naknadno sklopi nije valjan. No, naknadno brak ipak može steći pravnu valjanost u situaciji kad bi prvi brak prestao do zaključenja glavne rasprave u postupku radi poništaja braka.

3.2.6 Ostale pravne situacije

U Republici Hrvatskoj postoje tri situacije koje nisu pravno uređene iako bi novijim promišljanjima svakako trebalo biti regulirane obiteljskim zakonodavstvom te bi sankcija za te slučajeve također bila poništaj braka³¹. Prva takva situacija je fiktivni ili simulirani brak koji braćni drugovi formalno sklope, ali nemaju namjeru ispunjavati bračne dužnosti³². Kao cilj takvog braka navodi se ispunjenje određene materijalne ili pravne koristi kao što je npr. dobivanje državljanstva, izbjegavanje pravnih posljedica (npr. izuzeće od svjedočenja protiv bračnog druga), financijske koristi i druge. Osobe koje ulaze u takve brakove mogu biti podvrgnute i raznim kriminalnim aktivnostima kao što je trgovina ljudima te mogu biti iskorištavane na različite načine. Još jedna negativna posljedica fiktivnog braka je ta što država osobama koje ulaze u brak pruža razne pogodnosti kao što su porezne olakšice, neka socijalna prava pa osobe koje uđu u fiktivni brak i na taj način mogu iskorištavati pomoć koju država pruža. Fiktivni brak trebalo bi zakonom definirati te osigurati mjere kojima bi pravni sustav mogao prepoznati brakove kojima cilj nije ispunjavanje bračnih obveza i zajednički život. Posljedica toga svakako bi trebala biti poništaj fiktivno sklopljenog braka, a ako se dokaže zloupotreba trebalo bi svakako primijeniti i kaznene mjere. Druga takva situacija je brak sklopljen pod prinudom, a radi se o situaciji u kojoj su jedan ili oba braćna druga bili prisiljeni na sklapanje braka pod utjecajem prijetnji, ucjena, nasilja ili drugim oblicima prisile³³. Brak sklopljen pod utjecajem prisile bio je reguliran prijašnjim Zakonom o braku i porodičnim odnosima, ali u novijem zakonodavstvu nije reguliran zakonom³⁴. Osobe koje su prisiljene na sklapanje braka često su u tom braku izložene nasilju i gubitku slobode, a nedostatak pravne

³¹ Ibid., str. 73.

³² Ibid.

³³ Ibid., str. 74.

³⁴ Ibid.

zaštite dodatno im otežava situaciju jer nemaju mogućnosti izaći iz takvih brakova. Također, ako je osoba prisiljena na sklapanje braka krše se njena temeljena ljudska prava, konkretno pravo na slobodu i osobni izbor. U ovoj situaciji, zakonom bi trebalo propisati da je brak sklopljen pod prisilom ništav te omogućiti osobama koje su prisiljene na sklapanje da brže dođu do pravne zaštite, a svakako i propisati kaznene mjere za osobe koje su ih prisilile na takvo sklapanje braka. Zadnja situacija odnosi se na brak koji je sklopljen u zabludi, a bračnom drugu nije poznata neka činjenica o drugom bračnom drugu ili o njoj ima krivu predodžbu, a da je za nju znao odvratio bi ga od činjenice sklapanja braka³⁵. Prilikom sklapanja braka obje osobe trebaju biti informirane o ključnim činjenicama koje mogu imati utjecaja na njihov zajednički život i ispunjavanje bračnih dužnosti. Ako brak proizlazi iz prikrivanja važnih činjenica, on nije sklopljen uz valjani pristanak. Kao i u drugim pravnim područjima, npr. ugovorima, i na brak bi se trebala primjenjivati pravna pravila o nevaljanosti zbog zablude. Zakonom bi trebalo omogućiti poništenje braka ako se dokaže da je jedna od osoba taj brak sklopila u zabludi, a svakako bi i trebalo navesti koje su ključne činjenice koje se moraju znati prilikom sklapanja braka. Sve tri navedene situacije narušavaju instituciju braka i mogu biti ozbiljna opasnost za pojedinca, ali i za društvo. Kada bi se navedene situacije regulirale zakonom smanjila bi se pravna nesigurnost te bi se olakšali postupci poništaja i osobama u prisilnim brakovima pružila bi se bolja zaštita, a ujedno bi došlo i do sprječavanja zlouporaba institucije braka.

3.3 Postupak poništaja braka

Kao što je već spomenuto, ObZ sadrži i procesne odredbe koje uređuju postupak pred sudovima pa tako i odredbe za spor o poništaju braka. Podredno, dolazi do primjene ZPP-a ako koje pitanje vezano uz spor povodom poništaja braka nije uređeno ObZ-om. Postupak povodom poništaja braka započinje podnošenjem tužbe ovlaštenog tužitelja³⁶ kao i svaki drugi parnični postupak. Pravo na podnošenje tužbe, neovisno o kojoj bračnoj smetnji se radi, mogu podnijeti oba bračna druga, Hrvatski zavod za socijalni rad i osobe koje za to imaju pravni interes dok kod braka koji sklapaju maloljetnici to pravo pripada i roditeljima maloljetnika³⁷. Kad tužbu podnose bračni drugovi oni ne moraju dokazivati postojanje pravnog interes, već je dovoljno da samo dokažu činjenicu da je smetnja postojala u vrijeme sklapanja braka. Hrvatski zavod za socijalni rad kao javna ustanova štiti društveni interes i pravni poredak koji se protive sklapanju

³⁵ Ibid., str. 74.

³⁶ Čl. 369. st. 1. ObZ-a.

³⁷ Hrabar et al., op. cit. u bilj. 17, str. 86.

nevaljanih brakova³⁸. Osobe koje imaju pravni interes za podnošenje tužbe moraju taj interes dokazati, a sud o njemu u postupku odlučuje kao o prethodnom pitanju. Zakon ne definira pravni interes, već o njemu odlučuje u svakom pojedinom postupku ocjenjujući konkretne razloge osobe koja je tužbu podnijela. Kao treće osobe s pravnim interesom mogle bi se pojaviti izvanbračna djeca, potomci iz ranijeg braka, skrbnik koji se protivio braku štićenika i drugi. U čl. 369. st. 2. ObZ-a propisano je da u bračnim sporovima pravo na tužbu nije ograničeno rokom osim ako zakonom nije drukčije određeno³⁹. Kada se tužba podnosi zbog bračne smetnje maloljetnosti, ovlaštenici koji su aktivno legitimirani tužbu mogu podnijeti sve do punoljetnosti maloljetnog bračnog druga. Zakon na poseban način štiti maloljetnika i daje mu mogućnost da u roku od godine dana od svoje punoljetnosti podnese tužbu za poništaj⁴⁰. Tužba za poništaj braka koji je sklopila maloljetna osoba može se podnijeti samo ako je brak sklopila osoba koja je mlađa od 16 godina ili ako je osoba koja je navršila 16 godina sklopila brak unatoč tome što nije ishodila dopuštenje suda za sklapanje istog. Brakovi koji su sklopljeni uz suglasnost skrbnika ili dopuštenje suda ne mogu se poništavati. Prestankom prava na podnošenje tužbe maloljetnički brak konvalidira *ex lege*. Ako bi sud utvrdio da je brak maloljetnika u skladu s njegovom dobrobiti, a sklopila ga je osoba s navršениh 16 godina, može i odbiti zahtjev za poništaj braka⁴¹ i u tom slučaju dolazi do sudske konvalidacije maloljetničkog braka. Ako tužbeni zahtjev bude odbijen, brak konvalidira pravomoćnošću sudske presude. Ako je brak sklopila osoba lišena poslovne sposobnosti u davanju izjava koje se odnose na osobna stanja tužbu mogu podnijeti drugi bračni drug, Hrvatski zavod za socijalni rad te osobe s pravnim interesom sve do pravomoćnosti odluke o vraćanju poslovne sposobnosti u odnosu na davanje izjava koje se odnose na osobna stanja⁴². I u ovom slučaju zakon posebno štiti osobu koja je bila lišena poslovne sposobnosti te ona može podnijeti tužbu za poništaj sve do isteka roka od godine dana od pravomoćnosti odluke kojom mu je poslovna sposobnost vraćena⁴³. Istekom navedenih rokova brak koji je sklopila osoba lišena poslovne sposobnosti konvalidira *ex lege*. Ako sud ocijeni da je brak u skladu s dobrobiti osobe lišene poslovne sposobnosti, ovlašten je odbiti tužbeni zahtjev za poništaj⁴⁴ pa pravomoćnošću sudske odluke dolazi do sudske konvalidacije braka. Podnošenje tužbe za poništaj braka koji je sklopila osoba nesposobna za rasuđivanje te brak koji su sklopile osobe koje su u krvnom srodstvu ili srodstvu po posvojenju

³⁸ Ibid.

³⁹ Čl. 369. st. 2. ObZ-a.

⁴⁰ Čl. 374. st. 2. ObZ-a.

⁴¹ Čl. 374. st. 3. ObZ-a.

⁴² Čl. 375. st. 2. ObZ-a.

⁴³ Čl. 375. st. 3. ObZ-a.

⁴⁴ Čl. 375. st. 1. ObZ-a.

nije ograničeno rokom pa ovlaštenici tužbu mogu podnijeti sve dok brak postoji. Također, u slučaju podnošenja tužbe za poništaj braka zbog postojanja prijašnjeg braka ili životnog partnerstva pravo na podnošenje tužne nije ograničeno rokom, ali u ovom slučaju postoje posebnosti koje se tiču dokazivanja postojanja braka ili životnog partnerstva. Postojanje prijašnjeg braka ili životnog partnerstva dokazuje se izvatkom iz matice vjenčanih ili registra životnih partnerstva jer oni imaju snagu javne isprave⁴⁵. Ako to ne bi bilo moguće dokazati na taj način, sud upućuje stranke da u određenom roku pokrenu postupak radi utvrđivanja postojanja braka ili životnog partnerstva⁴⁶. Tužitelj koji je upućen na pokretanje tog postupka, a u tom roku ga ne pokrene sud smatra da je tužba s njegove strane povučena, a ako je sud uputio tuženika koji poriče postojanje braka ili životnog partnerstva, a on ga ne pokrene sud smatra da je tužba povučena s njegove strane⁴⁷. Postupak povodom poništaja nastavlja se nakon što odluka o postojanju ili nepostojanju prijašnjeg braka ili životnog partnerstva postane pravomoćna. U slučaju kad bi prijašnji brak ili životno partnerstvo prestali do zaključenja glavne rasprave, sud mora odbiti tužbeni zahtjev za poništaj braka⁴⁸ i pravomoćnošću presude dolazi do sudske konvalidacije. Iako se u parničnim postupcima pokrenutim tužbom primjenjuju pravila ZPP-a o odgovoru na tužbu i zakazivanju pripremnog ročišta, ObZ navodi da se ta pravila ne odnose na postupak bračnih sporova. Tužba se ne šalje na pismeni odgovor i odmah se zakazuje ročište za glavnu raspravu⁴⁹ radi ubrzavanja postupka. Ako bračni drug protiv kojeg je podnesena tužba za poništaj podnese protutužbu tvrdeći da brak ne postoji ili protutužbu radi poništaja, sud će odluku o tužbu i protutužbu u pravilu donijeti u jednoj presudi. U tužbi koju podnosi punomoćnik stranka izričito mora navesti koju tužbu punomoćnik može podnijeti, a kod poništaja dodatno mora navesti zbog kojeg razloga se tužba može podnijeti⁵⁰. Nakon provedenog postupka sud donosi presudu konstitutivnog karaktera. Presudom kojom se brak poništava nastupaju pravni učinci *ex nunc* što znači da je brak do pravomoćnosti presude proizvodio sve pravne učinke⁵¹. Protiv pravomoćne presude kojom se brak poništava stranke imaju pravo na žalbu prema općim odredbama ZPP-a, ali ObZ⁵² propisuje da se protiv takve presude ne mogu podnositi izvanredni pravni lijekovi. Iako, u pravilu pravomoćne presude imaju učinak *inter partes*, dakle samo prema strankama u parnici, pravomoćna presuda

⁴⁵ Čl. 378. st. 1. ObZ-a.

⁴⁶ Čl. 378. st. 2. ObZ-a.

⁴⁷ Čl. 378. st. 4. ObZ-a.

⁴⁸ Čl. 376. ObZ-a.

⁴⁹ Čl. 372. ObZ-a.

⁵⁰ Čl. 370. st. 1. i 2. ObZ-a.

⁵¹ Hrabar et al., op. cit. u bilj. 17, str. 85.

⁵² Čl. 373. st. 2. ObZ-a.

povodom poništaja braka djeluje prema svima, tj. *erga omnes* zbog jedinstvenosti i nedjeljivosti bračnog odnosa. Ako je bračni drug podnio tužbu za poništaj braka i uslijed postupka umro, zakon ovlašćuje njegove nasljednike da nastave postupak, ali samo da traže od suda da utvrdi je li tužiteljev zahtjev bio osnovan⁵³. Postupak mogu nastaviti u roku od šest mjeseci od smrti tužitelja, a nakon isteka tog roka ovlaštenu su ga isticati u posebnom parničnom postupku. Ako uspije dokazati osnovanost tužbenog zahtjeva, može doći do toga da se bračnog druga ostavitelja isključi iz nasljedstva. ObZ ovu mogućnost predviđa samo za nasljednike tužitelja, ali ne i za nasljednike tuženika.

3.4 Sudska praksa

Činjenica da su zakonski uvjeti za sklapanje braka kao i sam postupak sklapanja braka jasno i zakonski definirani dovodi do toga da sporovi za poništaj braka u praksi nisu česti slučaj. Isto tako dokazivanje poništaja može biti komplicirano ovisno o tome na koji razlog se tužitelj poziva. Teret dokazivanja je na podnositelju tužbe, a sudovi moraju biti oprezni i primjenjivati stroge pravne kriterije. Lakše će biti dokazati npr. postojanje prijašnjeg braka jer se to može dokazati javnom ispravom, nego npr. nesposobnost za rasuđivanje jer se tu dokazi temelje samo na saslušanju svjedoka i medicinskoj dokumentaciji. Općinski sud u Karlovcu u odluci broj P Ob-78/2022-31 od 29. studenog 2024.⁵⁴ odbija tužbeni zahtjev tužiteljice koja pokreće postupak poništaja braka kao osoba s pravnim interesom protiv supruge svog preminulog brata. Naime, tužiteljica je upućena na pokretanje postupka poništaja braka kako bi tuženu isključila iz nasljedstva koje je ostavio njezin brat. Tužiteljica se poziva na razlog nesposobnosti za rasuđivanje u vrijeme sklapanja braka te tvrdi kako njezin brat u tom trenutku nije bio sposoban za rasuđivanje. Sud je proveo dokazivanje saslušanjem svjedoka te uvidom u medicinsku dokumentaciju i zaključio kako nema dokaza koji ukazuju na to da brat tužiteljice nije bio sposoban za rasuđivanje u vrijeme sklapanja braka. Iako, aktivno legitimirana tužiteljica u ovom slučaju nije uspjela dokazati postojanje nesposobnosti za rasuđivanje svog brata u vrijeme sklapanja brak te je sud njezin tužbeni zahtjev odbio. Županijski sud u Zagrebu u odluci broj Gž Ob-566/2019-2 od 22. listopada 2019.⁵⁵ usvaja žalbu tužiteljice te ukida odluku Općinskog

⁵³ Čl. 377. ObZ-a.

⁵⁴ Općinski sud u Karlovcu, P Ob-78/2022-31 od 29. studenog 2024., dostupno na: <https://odluke.sudovi.hr/Document/View?id=8b970a84-d2a5-4052-a5a0-6343332be657&q=P+Ob-78%2f2022-31> (03.02.2025.)

⁵⁵ Županijski sud u Zagrebu, Gž Ob-566/2019-2 od 22. listopada 2019, dostupno na: <https://odluke.sudovi.hr/Document/View?id=c5398517-8411-404d-bb62-67f323328381&q=poni%c5%a1taj+braka> (19.02.2025.)

građanskog suda u Zagrebu broj P Ob-361/2016-30 od 8. travnja 2019. kojom je sud odbio poništiti brak te se predmet vraća na ponovno suđenje. Naime, tužiteljica je tražila poništenje braka koji je sklopio njezin preminuli otac te navodi kako prije nije tražila poništaj jer za taj brak nije znala. Tužiteljica također tvrdi kako je njezin otac bio nesposoban za rasuđivanje u vrijeme sklapanja braka te da zbog toga isti treba poništiti. Prvostupanjski sud odbija njezin tužbeni zahtjev, ali nakon uložene žalbe drugostupanjski sud ga vraća na ponovno suđenje jer smatra da treba pravilno provesti dokaze koje je predložila tužiteljica te na temelju toga donijeti na zakonu osnovanu odluku. Sud u postupcima poništaja braka najčešće odbija tužbeni zahtjev jer stranke ne mogu pružiti dovoljno uvjerljive dokaze da je brak ništav. U takvim postupcima traže se jasni i konkretni dokazi kao što su svjedoci, pisani dokumenti te medicinska dokumentacija. Ako stranke takve dokaze ne mogu pružiti, sud će zahtjev za poništaj braka odbiti. Također, hrvatski pravni sustav ne poznaje sve moguće razloge za poništaj braka kao što je npr. fiktivni brak. Ako navedeni razlozi za poništaj ne ulaze u zakonske osnove, sud će opet odbiti tužbeni zahtjev za poništaj. Baš zbog tih razloga, sudski postupci za poništaj braka rijetko uspijevaju jer stranke nisu u mogućnosti pružiti sudu čvrste dokaze ili razlozi za poništaj nisu zakonski regulirani pa sud u tim slučajevima tužbeni zahtjev mora odbiti. Kako bi se olakšao postupak poništaja trebale bi postojati preciznije zakonske odredbe te uvesti nove razloge za poništaj kao što je npr. fiktivni brak ili brak sklopljen u zabludi. Uz to, trebalo bi i olakšati sam postupak dokazivanja te pridati veću važnost nalazima i mišljenjima vještaka osobito u slučaju kad se procjenjuje je li osoba nesposobna za rasuđivanje te je li brak sklopljen slobodnom voljom te zakonom propisati rok u kojem bi sud takve predmete trebao riješiti jer odugovlačenje narušava prava i životne okolnosti uključenih osoba.

4. ZAKLJUČAK

Nakon analize instituta poništaja braka u kanonskom pravu i pravnom sustavu Republike Hrvatske može se zaključiti kako između ta dva pravna sustava postoje i sličnosti i razlike. Prema kanonskom pravu zapreke za sklapanje valjanog braka podijeljene su na oprostive i neoprostive. Oprostiva je zapreka maloljetnosti te krvno srodstvo u pobočnoj liniji nakon drugog stupnja dok su neoprostive nesposobnost za rasuđivanje, krvno srodstvo u ravnoj liniji do bilo kojeg stupnja i u pobočnoj liniji do drugog stupnja uključujući i njega i postojanje prijašnjeg braka dok god on traje. Neoprostive zapreke trajno onemogućavaju brak, a oprostive

se mogu ukloniti odlukom crkvenih vlasti. Analogno podjeli na oprostive i neoprostive zapreke, u obiteljskom pravu postoji podjela na uklonjive i neuklonjive bračne smetnje. Uklonjive su maloljetnost s navršениh 16 godina te lišenje poslovne sposobnosti koju kanonsko pravo uopće ne poznaje kao zapreku za sklapanje valjanog braka. Neuklonjive bračne smetnje su maloljetnost do 16 godina, nesposobnost za rasuđivanje, krvno i civilno srodstvo u ravnoj liniji do bilo kojeg stupnja i u pobočnoj do četvrtog stupnja uključujući i njega te trajanje prethodnog braka ili životnog partnerstva. Kao što neoprostive zapreke prema kanonskom pravu trajno onemogućavaju brak isto ga trajno onemogućavaju i u slučaju neuklonjivih bračnih smetnji prema obiteljskom pravu. Uklonjive bračne smetnje mogu se riješiti, ali za razliku od kanonskog prava rješavaju se sudskim, a ne crkvenim putem. Postupak poništaja u oba pravna sustava nije jednostavan ni brz postupak jer se pomno trebaju proučiti svi dokazi i odluka o poništaju donosi se ako se dokaže da brak otpočeka nije bio valjan. Prema kanonskom pravu postupak se provodi pred crkvenim sudovima, a prema obiteljskom pravu postupak se provodi pred općinskim sudovima. Odluka crkvenog suda u postupku poništaja vjerskog braka prema kanonskom pravu je deklaratornog karaktera kojom se utvrđuje da brak nikada nije ni nastao dok u postupku poništaja braka prema obiteljskom pravu brak prestaje kad sud donose odluku konstitutivnog karaktera prema kojoj je brak postojao i proizvodio je učinke, ali nije bio valjan. Nakon poništaja prema kanonskom pravu osobe su slobodne ponovno sklopiti brak s vjerskim učinkom jer brak koji je bio poništen nikada nije ni postojao pred crkvom, a ako dođe do poništaja prema obiteljskom pravu osobe ponovno mogu sklopiti brak s građanskim učinkom. Vjerski učinci ne mogu biti prisutni jer iako brak nije valjan prema odredbama obiteljskog prava ne znači da nije valjan i prema odredbama crkvenog prava. Da bi takav brak mogao proizvoditi vjerski učinak, mora biti poništen i u postupku pred crkvenim sudom. U oba pravna sustava cilj instituta poništaja braka jest osigurati pravdu za osobe koje su bile u nevaljanom braku te očuvati prava i slobode tih osoba na način da nakon poništenog braka mogu ponovno sklopiti brak. No ipak, razlikuju se jer poništaj braka prema kanonskom pravu naglašava sakramentalni značaj braka jer je brak prema crkvenom pravu i duhovni, a ne samo pravni čin, dok je u obiteljskom pravu naglasak na interesima supružnika te zaštiti građanskih prava.

5. LITERATURA

Knjige:

1. Hrabar, D., et al., *Obiteljsko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2021.
2. Škalabrin, N., *Ženidba: Pravno-pastoralni priručnik*, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pravni fakultet Osijek, Đakovo, 1995.

Pravni izvori:

1. Obiteljski zakon, NN 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023, 156/2023
2. Ustav Republike Hrvatske, NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
3. Zakon o braku i porodičnim odnosima, NN 11/1978, 27/78, 45/1989, 51/1989.
4. Zakon o parničnom postupku, SL 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, NN, broj 35/91, 53/91, 91/92, 112/99, 88/01
5. Zakon o potvrđivanju Ugovora između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima, NN, Međunarodni ugovori, 3/97.

Članci:

1. Državni zavod za statistiku, *Raste broj razvoda i samačkih kućanstava, a najviše obitelji čini par s jednim djetetom*, 2023., dostupno na: <https://dzs.gov.hr/vijesti/raste-broj-razvoda-i-samackih-kucanstava-a-najvise-obitelji-cini-par-s-jednim-djetetom/1610>
2. Hrabar, D., *Poništaj braka – prijepori kanonskog i obiteljskopavnog pogleda*, u: Josip ŠALKOVIĆ (ur.), *Ništavost ženidbe: procesne i supstantivne teme*, Zbornik radova II. znanstvenog simpozija crkvenih pravnikâ s međunarodnim sudjelovanjem, Zagreb, 2009., str 37-56.
3. Milotić, I., Petrinić, T., *Načelo monogamije u europskoj pravnoj tradiciji*, Informator, Zagreb 2012., vol. 6088-6089, str. 5-7.
4. Šimović ,I., *Bračne smetnje u svjetlu obiteljskog i kanonskog prava*, Bogoslovska smotra, Zagreb, 2015., vol. 85, br. 1, str. 235-265.

Sudska praksa:

1. Općinski sud u Karlovcu, P Ob-78/2022-31 od 29. studenog 2024.
2. Županijski sud u Zagrebu, Gž Ob-566/2019-2 od 22. listopada 2019.